

Щербаковський М. Г. Гносеологічні та правові підстави класифікації об'єктів судової експертизи // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць / ред. кол. М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. – Х.: Право, 2010. – С. 177–185.

*М.Г. Щербаковський*, завідувач  
кафедри криміналістики Харківського  
національного університету внутрішніх  
справ, кандидат юридичних наук, доцент

## **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ПІДСТАВИ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

*Запропоновано класифікацію об'єктів судово-експертного дослідження, складену за декількома підставами: природою об'єктів, ступеню їх спільності, обсягу властивостей, процесуальному статусу, джерелу походження, значенню для рішення експертних завдань, роллю в процесі дослідження.*

*Предложена классификация объектов судебно-экспертного исследования, составленная по нескольким основаниям: природе объектов, степени их общности, объему свойств, процессуальному статусу, источнику происхождения, значению для решения экспертных задач, ролью в процессе исследования.*

Об'єкт дослідження – складне і багатозначне поняття, яке посідає центральне місце в теорії та практиці криміналістики і судової експертизи. Його визначення важливе для розв'язання багатьох організаційно-тактичних, техніко-методичних і процесуальних проблем призначення та проведення судових експертиз. Правильне тлумачення цього поняття набуває особливої значущості при розмежуванні родів, видів судових експертиз, встановленні меж компетенції експертів та вирішенні інших питань використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів. Без правильного з'ясування гносеологічної і процесуальної сутностей об'єктів дослідження неможливе оптимальне, достовірне, припустиме одержання і використання доказової інформації, що міститься в них.

Відправним положенням для розкриття загального поняття об'єкта слугує його філософська, гносеологічна його інтерпретація як «явища, предмета, особи, на які спрямовану певну діяльність»<sup>1</sup>. Об'єкт експертизи – це об'єкт експертного пізнання, а об'єкт пізнання – категорія гносеологічна.

Проблемі визначення поняття об'єкта судової експертизи присвячені численні роботи вітчизняних та зарубіжних криміналістів: Т.В. Авер'янової, Л.Ю. Ароцкера, В.Д. Арсеньєва, Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, В.Я. Колдіна,

---

<sup>1</sup> Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. – К., Аконтіт, 1998. – Т.3.– С. 9.

Д.Я. Мирського, О.Р. Росинської, М.М. Ростова, Т.В. Сахнової, В.О. Снеткова, Ю.К. Орлова, О.Р. Шляхова та ін. Але єдиної думки про сутність об'єкта експертизи дослідники не дійшли, багато спірних питань щодо цієї криміналістичної категорії ще не вирішено. Одні й теж самі терміни тлумачаться по-різному.

Об'єкти експертизи поділяють на загальні, родові, конкретні та безпосередні<sup>1</sup>; загальні, родові, спеціальні, безпосередні та конкретні<sup>2</sup>; загальні, родові, спеціальні і конкретні<sup>3</sup>; родові и конкретні<sup>4</sup>; основні, порівняльні, довідкові<sup>5</sup>; кінцеві та проміжні або основні і допоміжні<sup>6</sup> та ін. При цьому в одні і ті ж самі терміни залежно від переваг автора вкладається різний зміст. Видається, що неможливо класифікувати всі вияви такого широкого за змістом поняття, як «об'єкти експертного дослідження» за одною чи двома підставами.

Тому метою даної публікації є визначення підстав, за якими можливо створити несуперечливу класифікацію об'єктів, що досліджуються судовими експертами.

Аналіз існуючих точок зору дає змогу створити класифікацію об'єктів судово-балістичної експертизи за такими підставами.

#### 1. Природа об'єктів (загальний об'єкт експертизи)

Серед вчених існують два погляди щодо природи об'єктів експертного дослідження. Одні дослідники під об'єктом судової експертизи розуміють матеріальні або матеріалізовані носії інформації, фактичних даних про подію, що розслідується, які встановлюються за допомогою спеціальних знань під час проведення експертизи як засобу доказування по справі<sup>7</sup>.

<sup>1</sup> Орлов Ю.К. Объекты экспертного исследования / Ю.К.Орлов // Труды ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1974. – Вып. 8. – С. 41-42.

<sup>2</sup> Мирский Д.Я. Некоторые теоретические вопросы классификации объектов судебной экспертизы, их свойств и признаков / Д.Я. Мирский // Методология судебной экспертизы: сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. – М. 1986. – С. 59.

<sup>3</sup> Основы судебной экспертизы. Часть 1. Общая теория. – М. : РФЦСЭ МЮ РФ, 1997. – С. 93.

<sup>4</sup> Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. ; Т. 2 : Частные криминалистические теории / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – С. 304.

<sup>5</sup> Винберг А.И. Гносеологический, информационный и процессуальный аспекты учения об объекте судебной экспертизы / А.И. Винберг, Д.Я. Мирский, М.Н. Ростов // Вопрос. теории и практики судебной экспертизы: сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. – М., 1983. – С. 12

<sup>6</sup> Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М. : НОРМА, 2005. – С. 31-32.

<sup>7</sup> Ароцкер Л.Е. Сущность криминалистической экспертизы / Л.Е. Ароцкер // Криминалистическая экспертиза. – М.. 1966. – С.53; Снетков В.А. Криминалистическая диагностика : спорные вопросы / В.А. Снетков // Вопросы криминалистики и экспертизы : сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1972. – Вып. № 23. – С. 5-6; Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довідк. посіб. – Х. : Одиссей, 2004. – С. 133, 136. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза : организация и проведение: учеб. Пособ. / А.Р.Шляхов. – М. : Юрид. лит, 1979. – С. 8; Энциклопедия

Т.В. Авер'янова вважає неточним твердження, що об'єктом експертизи є річ матеріального світу, яка слугує джерелом доказової інформації, оскільки «сама річ виступає тільки як носій інформації. Доказове значення має лише та інформація, і саме завдяки її належності до справи ми називаємо цю систему – носій і його зміст – речовим доказом»<sup>1</sup>. Такої ж позиції додержується Т.В. Сахнова, на думку якої об'єктами експертизи можуть бути тільки ті предмети, документи, які залучені у сферу кримінального судочинства і набули процесуального статусу<sup>2</sup>. З цим не можна погодитися. На наш погляд, авторки змішують два різних поняття: «об'єкт експертного дослідження» та «речовий доказ». Слід підкреслити, що об'єктом є не речові докази – це процесуальні категорії, а предмети як матеріальні чи матеріалізовані носії інформації. Об'єкт, досліджений експертом і такий, що містить інформацію про злочин, можна приєднати до справи як речовий доказ згідно зі ст. 79 КПК України, а у разі відсутності відповідної інформації він втрачає своє значення у кримінальній справі. Але він не втрачає статусу об'єкта експертизи.

Другі науковці вважають, що об'єктом експертного дослідження можуть бути процеси, явища, в тому числі фрагменти події злочину<sup>3</sup>. Законодавець також дійшов висновку про можливість дослідження явищ. Так, у ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» зазначено, що «судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів»<sup>4</sup>. Різновидом нематеріальних об'єктів є криміналістична ситуація, що її Г.В. Прохоров-Лукин розглядає, як безпосередній об'єкт дослідження<sup>5</sup>. Г.Л. Грановський зазначає, що «об'єктом ситуаційної експертизи є подія злочину»<sup>6</sup>. В.М. Плєскачевський серед об'єктів, що підлягають судово-балістичному дослідженню на місці

---

судебной экспертизы / под ред. Т.В. Аверьяновой, Е.Р. Россинской. – М.: Юристъ, 1999. – С. 165.

<sup>1</sup> Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза : курс общей теории / Т.В. Аверьянова. – М.: НОРМА, 2006. – С. 212.

<sup>2</sup> Сахнова Т.В. Судебная экспертиза : учеб. Пособ. / Т.В. Сахнова. – М.: Городец, 1999. – С. 38-39.

<sup>3</sup> Арсеньев В.Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы / В.Д. Арсеньев // Проблемы теории судебной экспертизы : сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. – М., 1980. – Вып. № 44. – С. 2–10; Белкин Р.С. Курс криминалистики : в 3 т. ; Т. 2 : Частные криминалистические теории / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – С. 304.

<sup>4</sup> Відом. Верховн. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

<sup>5</sup> Прохоров-Лукин Г.В. Теоретические и методические основы судебно-экспертной ситуалогии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г.В. Прохоров-Лукин. – К., 1993. – С.11.

<sup>6</sup> Грановский Г.Л. Ситуалогическое исследование места происшествия / Г.Л. Грановский // Программирование и ситуалогические методики трасологических исследований : сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. – М., 1979. – Вып. 37. – С. 104.

події, вказував на «подію злочину у формі, найбільш наближеній до реальних дій»<sup>1</sup>.

Питання про віднесення до об'єктів експертизи тільки матеріальних предметів, фрагментів речової обстановки або також подій є спірним. Слід погодитися з міркуваннями Ю.К. Орлова, який відзначає, що в принципі експертному дослідженню можуть піддаватися не тільки конкретні предмети, а й різні процеси (події, явища, дії), на підставі вивчення яких експерт пізнає інші факти, що є предметом експертизи<sup>2</sup>. Так, аналіз локалізації, форми, розташування слідів пошкоджень на перешкоді дає змогу експерту зробити висновок про особливості процесу пострілу. В широкому гносеологічному значенні як об'єкт пізнавальної діяльності експерта можуть виступати матеріальні предмети, утворення, так фрагменти діяльності, дії, процеси, явища, будь-який факт. Але й при такому підході встановлення подій експертним дослідженням здійснюється не безпосередньо, а опосередковано за слідами-відображеннями цих подій у навколишньому матеріальному середовищі. Так, обставини, пов'язані із пострілом, встановлюються за слідами, що виникають як результат використання вогнепальної зброї.

Тому видається за доцільне більш вузьке розуміння об'єкта експертного дослідження, а саме лише як конкретних предметів, речей, що піддаються експертному дослідженню. Таке розуміння об'єкта є більш виправданим з таких причин.

По-перше, якщо об'єктом вважати події, то змішують поняття об'єкта і предмета (завдань) експертизи. Об'єкти експертизи, які надсилаються експерту для дослідження, визначає слідчий. Чи буде експерт вивчати їх з погляду відображення в них яких-небудь процесів або виявляти і оцінювати ознаки, що притаманні даному об'єкту, – це питання предмета, а не об'єкта експертизи.

По-друге, стосовно експертного дослідження, на відміну від інших видів пізнавальної діяльності, його об'єкт є поняттям не тільки гносеологічним, але й правовим, являє собою єдність гносеологічного і правового аспектів. У вузькому значенні об'єктами експертизи можуть бути лише матеріальні об'єкти (матеріалізовані джерела інформації), до яких застосовуються процесуальні процедури, пов'язані з виявленням, фіксацією, вилученням та наданням експерту на дослідження. Правовий же режим може бути поширено лише на реально існуючі об'єкти.

Об'єкти нематеріального характеру (факти, події минулого) можуть виступати тільки як гносеологічна категорія, і їх дослідження може розглядатися лише в гносеологічному, а не в правовому аспекті. Виходячи з

---

<sup>1</sup> Плескачевский В.М. Судебно-баллистические экспертные исследования на месте происшествия / В.М. Плескачевский // Вопр. судеб. экспертизы : сб. науч. тр. / Азерб. НИИСЭ. – Баку, 1974. – № 17. – С. 24.

<sup>2</sup> Орлов Ю.К. Объекты экспертного исследования / Ю.К. Орлов // Тр. ВНИИСЭ. – М.: ВНИИСЭ, 1974. – Вып. 8. – С. 42.

положення про те, що об'єкт експертного дослідження є єдністю гносеологічного і правового моментів, то таким слід визнати матеріальні предмети. Таке розуміння об'єкта експертного дослідження становить, на наш погляд, не тільки наукову, а й практичну цінність.

Зазначимо, що явища і процеси, що реально існують або існували у минулому, можна пізнати експертним шляхом лише за допомогою дослідження матеріальних об'єктів, що зазнали змін під впливом процесу, або предметів, які перебували в тому середовищі, де відбувався процес. Так, при вивченні обставин використання вогнепальної зброї експерт досліджує вогнепальну зброю, ушкодження та інші матеріальні об'єкти – елементи обстановки.

На підставі викладеного можна дійти висновку про те, що за своєю природою загальним об'єктом експертних досліджень є тільки матеріальні носії інформації, властивості яких дозволяють експерту на основі спеціальних знань установити факти, що стосуються предмета судової експертизи.

За видом матеріального носія інформаційних слідів об'єкти судово-балістичних експертиз поділяють на об'єкти-відображення та об'єкти-предмети. До перших належать матеріальні зміни, які супроводжують стан об'єкта внаслідок дії механізму слідоутворення, що означає відображення інформації про інший об'єкт або подію. До других належать матеріальні предмети, речі, які є або можуть слугувати носіями інформації про подію через своє існування або наявність дійсного чи можливого зв'язку з нею<sup>1</sup>. На нашу думку, ця диференціація не має практичного значення, оскільки у багатьох випадках неможливо розділити предмет і сліди, які на ньому знаходяться. Наприклад, виявлені на місці події гільзи є об'єктами-предметами, які пов'язані з подією злочину, так і несуть на собі сліди-відбитки механізмів вогнепальної зброї.

## *2. Ступінь спільності*

За ступенем спільності виділяють родові та конкретні об'єкти експертизи. Під родовими розуміють сукупність матеріальних носіїв інформації, які відрізняються від інших своїми властивостями і досліджуються у межах певного роду експертизи<sup>2</sup>. Родовий об'єкт характеризує системний взаємозв'язок фізичних ознак та притаманних предмету якісних характеристик, що перебувають у тісному взаємозв'язку і об'єднані в межах певного роду та виду експертизи. Конкретними є індивідуально-визначенні носії інформації, надані слідчим на дослідження за призначеної експертизою. Конкретним об'єктом експертизи виступають індивідуальні та неповторні матеріальні об'єкти, виявлені, зафіксовані та вилучені при розслідуванні певного злочину.

<sup>1</sup> *Россинская Е.Р.* Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М. : НОРМА, 2005. – С. 30-31.

<sup>2</sup> *Зинин А.М.* Судебная экспертиза : учеб. / А.М. Зинин, Н.П. Майлис. – М.: Право и закон; Юрайт-Издат, 2002. – С. 21.

### 3. *Обсяг властивостей*

Кожному матеріальному об'єкту притаманний комплекс різноманітних властивостей. Залежно від обсягу і виду властивостей можна виділити спеціальні та безпосередні об'єкти експертизи.

Спеціальними об'єктами є сукупність властивостей родового об'єкта – носіїв інформації, які є специфічними для певного роду, виду експертизи<sup>1</sup>. В матеріальному носії міститься різного виду інформація, яка може бути спеціальним об'єктом, тобто досліджуватися в різних родах, видах судових експертиз. Так, відповідно до документів спеціальними об'єктами судово-технічної експертизи є відтиски печаток, штампів, матеріал красителя, яким виконано текст, але особливості виконання рукопису є спеціальними об'єктами почеркознавчої експертизи.

Безпосередніми об'єктами є частини спеціального об'єкта. Вони є сукупністю однорідних властивостей предмета, які піддаються дослідженню під час проведення експертизи. Під безпосереднім об'єктом експертизи розуміється та частина властивостей спеціального об'єкта, встановлення яких необхідно і достатньо для вирішення завдання, поставленого перед експертом. Так, сліди на гільзі несуть інформацію (загальні ознаки) про наявність, форму, розміри конструктивних частин механізму певного виду, системи, моделі вогнепальної зброї, а також про індивідуальні особливості (окремі ознаки) конкретного примірника зброї. Для розв'язання класифікаційного завдання досить виявити першу групу ознак, як безпосередній об'єкт судово-балістичної експертизи. Для вирішення ідентифікаційного завдання слід виявлення, крім загальних, також окремі ознаки конкретного примірника зброї, що ототожнюється.

### 4. *Процесуальний статус*

У літературі запропоновано загальні класифікації об'єктів експертизи згідно з їх процесуальним видом<sup>2</sup>. Відповідно до процесуального закону можна виділити дві групи об'єктів.

Об'єкти, що мають процесуальний статус:

- речові докази: первинні, тобто безпосередньо пов'язані з подією злочину (предмети, рідини, мікрочастки та ін.), і похідні – зліпки, відтиски, фотознімки слідів злочину, що зберігають їх суттєві ознаки;
- зразки для експертного дослідження, зокрема зразки порівняння (вільні, експериментальні), необхідні для проведення ідентифікаційного дослідження;
- документи як особистий вид доказів;

<sup>1</sup> *Мирский Д.Я.* Некоторые теоретические вопросы классификации объектов судебной экспертизы, их свойств и признаков / Д.Я. Мирский // *Методология судебной экспертизы: сб. науч. тр. / ВНИИСЭ.* – М., 1986. – С. 65.

<sup>2</sup> *Бычкова С.Ф.* Судебная экспертология. Курс лекций : учеб. пособ. / С.Ф. Бычкова, Е.С. Бычкова, А.С. Калимова. – Алматы: Жети жаргы, 2005. – С. 52-53; *Орлов Ю.К.* Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве / Ю.К. Орлов. – М.: Ин-т повыш. квалиф. РФЦСЭ, 2005. – С. 28-32.

- живи особи: обвинувачений, підозрюваний, потерпілий, свідок;
- матеріали кримінальної справи (протоколи слідчих дій і додатки до них, схеми, довідки, висновки первинних і основних експертиз та ін.), які стосуються предмета експертизи.

Об'єкти, що не мають процесуального статусу:

- трупи людей;
- предмети, що імовірно мають відношення до злочину, якій розслідується, але такі, що не мають поки статусу речових доказів. Наприклад, лише висновок експерта-баліста дає змогу визначити належність предмета до вогнепальної зброї, на підставі чого слідчий виносить постанову про його приєднання до справи як речового доказу (ст. 76 КПК України).

Ю.К. Орлов відносить місце події – ділянки місцевості, споруди, будівлі, приміщення тощо до категорії об'єктів, які не мають процесуального статусу<sup>1</sup>. Вважаємо, що це твердження є не зовсім вірним. Дійсне, місце події не може бути надано експерту як речовий доказ. Однак матеріальна обстановка місця події, встановлені сліди злочину фіксуються слідчим шляхом описування, складання схем, планів, проведенням фото-, відеозйомки і, в такий спосіб процесуально відображаються у протоколі огляду місця події.

#### 5. Джерело походження

Об'єкти судово-балістичної експертизи можуть бути класифіковані відповідно до джерела походження таким чином<sup>2</sup>: а) надані на дослідження безпосередньо слідчим; б) одержані експертом у перебігу проведення досліджень. До них належать зразки порівняння: експериментальні зразки куль, гільз, ушкодження, одержані під час пострілів від зброї, що перевіряється; в) допоміжні, що використовуються під час дослідження. Такими об'єктами є зразки із натурних колекцій, наприклад, зразки патронів, куль, гільз, зброї або табличні данні, інша інформація, яка містить опис одержаних для проведення експертизи об'єктів.

#### 6. Значення для вирішення експертних завдань

Для судових експертиз характерні чотири групи завдань: ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні. В літературі залежно від завдання, що розв'язується експертом, тобто кінцевої мети дослідження, як правило, виділяють тільки ідентифікуючі, діагностичні об'єкти та такі, що ідентифікуються і діагностуються<sup>3</sup>.

Об'єкти, що ідентифікуються, є об'єктами, ототожнення яких становить завдання процесу ідентифікації. Ідентифікуючі об'єкти – це об'єкти, за допомогою яких розв'язується завдання ідентифікації.

<sup>1</sup> Орлов Ю.К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве / Ю.К. Орлов. – М.: Ин-т повыш. квалиф. РФЦСЭ, 2005. – С. 28.

<sup>2</sup> Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособ. / М.Г. Щербаковский. – Х.: Эспада, 2005. – С. 121.

<sup>3</sup> Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М. : НОРМА, 2005. – С. 30-31.

Об'єкт, що діагностується, – це стан, властивість об'єкта, механізм утворення слідів, які відобразилися на матеріальних об'єктах, складових речової обстановки події у вигляді відповідних змін (слідів). Наприклад, певний стан зброї (справність або придатність зброї до пострілу); відстань, з якої було здійснено постріл. Об'єкт, що діагностує (діагностуючі об'єкти) – це матеріальний носій ознак, що відображують властивості (систему властивостей, ознаки, комплекси ознак) предметів, які знаходяться в певному стані (наприклад, справна зброя) або сідоутворюючих предметів, механізм дії яких відомий. Такими об'єктами може бути й описання стану зброї, ознак, що характеризують різну відстань пострілу з певної зброї.

Об'єкти, що класифікуються, – це такі, які входять до певних класифікацій, наприклад, вид, модель, калібр вогнепальної зброї. Об'єктами, що класифікують (класифікуючі об'єкти), є предмети, які в натуральному виді входять до певних колекцій (зразки зброї, наркотики, еталони і ін.) або довідкові дані (табличні, параметри стандартів тощо) з описанням класифікаційних ознак.

Об'єктом, що встановлюється при вирішенні ситуаційного завдання, виступає певна ситуація, наприклад, розташування потерпілого під час наїзду транспортного засобу. Як об'єкти, за допомогою яких вирішується ситуаційне завдання зі встановлення механізму утворення слідів, використовуються моделі, одержані експериментально експертом за різних умов, або описанням властивостей об'єктів, що виникають у типових ситуаціях. Виявлені в речових доказах або слідах-відображеннях властивості зіставляються із зазначеними об'єктами, описуванням, моделями, характеристиками, що й слугує підставою для рішення ситуаційного завдання.

Зазначимо, що об'єкти, котрі ідентифікуються, діагностуються, класифікуються, встановлюються ситуаційним аналізом, є метою досліджень і більшою мірою відповідають предмету цих завдань.

### *7. Роль у процесі дослідження.*

Залежно від місця, яке посідають об'єкти в процесі вирішення експертного завдання, їх можна розділити на кінцеві та проміжні або основні та допоміжні<sup>1</sup>. Процес вирішення експертного завдання нерідко може бути багаторівневим чи багатоступінчатим. Він реалізується як послідовність вирішення ряду підзавдань, що ведуть до досягнення кінцевої мети. Наприклад, вивчення слідів пальців рук з метою ототожнення особи включає два проміжні підзавдання: перше – встановлення того факту, що це сліди рук; друге – визначення придатності до ідентифікації.

Кінцевим або основним об'єктом процесу дослідження є той, який слугує базою для вирішення питання, поставленого перед експертом слідчим і сформульованого в постанові про призначення експертизи. Проте в процесі

---

<sup>1</sup> Основы судебной экспертизы. Часть 1. Общая теория. – М. : РФЦСЭ МЮ РФ, 1997. – С. 96.



вирішення підзавдань на різних етапах можуть досліджуватися як частини, сторони складних системних об'єктів, що є основними, так і окремі матеріальні утворення, що входять до їх складу. Такі об'єкти є проміжними. При дослідженні системних об'єктів (наприклад, численні сліди на різних предметах місця події) проміжними будуть окремі елементи цієї множини (одиночні сліди), відносно яких розв'язуються окремі завдання до вирішення основного питання про механізм ситуації, в якій вони виникли. Виділення кінцевих і проміжних об'єктів експертизи має важливий загальнометодичний зміст, бо поряд з визначенням кінцевих і проміжних завдань він упорядковує, структурує процес експертного дослідження. Роль цієї диференціації стає важливою при провадженні комплексних досліджень, особливо комплексних експертиз.

На нашу думку, розгалужена класифікація об'єктів судових експертиз сприяє більш точному розумінню їх змісту та визначає методологічну функцію в судово-експертних дослідженнях.